

Кәсіпорынның іскерлік белсенділігін арттыру

Д.М. Ақынов

Бухгалтерлік есеп және аудит кафедрасының оқытушысы
dosim.kz@mail.ru

академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Мақаланың мақсаты болып кәсіпорын қызметінің іскерлік белсенділігін талдау және арттыру. Әдебиет шолу барысында кәсіпорынның іскерлік белсенділік қызметіне аудиттың келуі нарықтың конъюктурасының шаруашылық қызметі өндірісінің өсуі және контрактілер, тұтыну сұранысының өсуі іскерлік белсенділіктің артқанын көруге болады. Кәсіпорынның іскерлік белсенділігін экономикалық қатынастарын субъектілерінің шаруашылық қызметін, макро және микро деңгейде тиімді аудиторлық тексерумен белсенділікті ынталандырылуға, процесс деңгейін ұлғайтуға болатынын көрсетеді.

Түйінді сөздер: Іскерлік белсенділік, кәсіпорын қызметі, айналымдылық көрсеткіш, нарықтық экономика, шаруашылық, процесс деңгейі, өндіріс.

Әр бір кәсіпорынның орта кезенінің қаржылық тұрақтылығын талдау үшін оның іскерлік белсенділігін бағалауымыз керек. Іскерлік белсенділік дегеніміз – кәсіпорынның өз қаражаттарын қаншалықты тиімді пайдалана алу жағдайының бейнесі [1].

Кәсіпорын қызметінің тиімділігін сипаттайтын көрсеткіштерге: іскерлік белсенділік коэффициенттері, табыстылық (рентабельділік) коэффициенттері және еңбек өнімділігінің көрсеткіштері жатады.

Кәсіпорынның іскерлік белсенділігін талдау үшін кәсіпорынның кірістері мен шығыстары туралы есебінің және бухгалтерлік баланстың берілген мәліметтерін қолданамыз.

Іскерлік белсенділік көрсеткіштері кәсіпорынның активтері талдау кезеңінде неше рет «айналатындығын» көрсетеді.

Айналымдылық көрсеткіштері кәсіпорынның қаржылық жағдайын бағалау үшін аса маңызды. Себебі құралдар айналымының жылдамдығы, яғни олардың ақша нысанына айналу жылдамдығы кәсіпорынның төлем қабілеттілігіне тікелей әсер етеді. Оған қосымша, басқадай бірдей жағдайда қаражаттың айналым жылдамдығының өсуі кәсіпорынның өндірістік – техникалық күшінің артқанын көрсетеді [2].

Іскерлік белсенділік көрсеткіштерін талдау барысында ең үлкен айналымдылық көрсеткіші болып, капиталдың жалпы айналымдылығы саналады. Ал ең аз көрсеткіш болып айналым қаражаттарын бекіту коэффициенті саналады. Іскерлік белсенділік көрсеткіштерінің ұзақтықтылығының ең үлкен мәндері болып кредиторлық қарыздың орташа айналымдылығының ұзақтығы саналады. Одан кейінгі орында, ағымдағы активтердің бір айналымының күнмен есептелген ұзақтық көрсеткіш тұр. Ең кіші үлесті ақша қаражатының айналым уақыты құрайды [3].

Іскерлік белсенділік нарықтық экономиканың дамуының белсенді қозғаушы күші болып табылады. Тиімді нарықтық қатынастарды, әсіресе экономиканың негізгі салаларында қалыптастыру үшін іскерлік белсенділікті макро және микро деңгейлерде экономикалық өсудің факторы ретінде қарастыру керек.

Нарықтық экономика жағдайында іскерлік белсенділіктің заңдылықтары мен өзгеру тенденциялары және қалыптасу факторлары, себеп-салдары байланыстары мен әлеуметтік-экономикалық дамудағы ролі ашық қарастырылмай келеді. Қазіргі нарық шаруашылығының субъектілерінің іскерлік белсенділігі экономикалық зерттеулердің маңызды бағыты болып

табылады. Алайда Отандық және Ресейлік әдебиеттерде іскерлік белсенділік категориясы ғылыми түрде тиісті деңгейде талқыланбаған. Дегенмен бұны интегралды іскерлік белсенділік пен ұйымдар мен жекелеген шаруашылық субъектілерінің өзара іскерлік әрекеттерінің мультипликативті нәтижесі деп қарастыруға болады [4].

Ұйымның іскерлік белсенділігін экономикалық қатынастарын субъектілерінің шаруашылық қызметін, макро және микро деңгейде тиімді аудиторлық тексерумен белсенділікті ынталандырылуға, процесс деңгейін ұлғайтуға болады. Бұл бір типті, біріңғай кәсіпорындарды қызметін салыстыру. Алынған нәтижесінде іскерлік белсенділікті сапалық дейгейде бағалауға қол жеткізеді [5].

Іскерлік белсенділікті аудиторлық жұмыс жүргізу арқылы кәсіпорынның айналымдылық көрсеткіштерін арттыруға, шаруашылық қызметті дамытуға, еңбек күшін арттыруға және ресурстарды пайдалы қолдануға әсер етеді. Іскерлік белсенділік материалды, еңбек, қаржылық және басқа да ресурстардың қолданылуын тиімділігін көрсете алса, бір типті, біріңғай кәсіпорындарды салыстыру- потенциалды даму мүмкіндіктері мен басқару сапасын айқын көрсете алады. Іскерлік белсенділікті аудиторлық бағалауға қолға алса, іскерлік циклдың яғни айналымдылық көрсеткіштері сапалық сипаттамасы бірыңғай методологиялық тұрғыдан қаралуы тиіс. Бұл жағдайда қызмет ауқымы ресурстардың тартылу динамикасын көрсете отыра, іскерлік цикл белсенділігінің кезеңі көрсету мүмкіндігін алады [6].

Кәсіпорынның іскерлік белсенділік қызметіне аудиттың келуі нарықтың конъюктурасының шаруашылық қызметі өндірісінің өсуі және контрактілер, тұтыну сұранысының өсуі іскерлік белсенділіктің артқанын көрсетеді. Нәтижесінде нарық сыйымдылығы артып, тауарлар мен қызметтер көлемі өседі.

Әдебиеттер тізімі

1. Крылова Э.И., Власова В.М., Журавкова И.В. Анализ финансовых результатов, рентабельности и себестоимости продукции. –М.: Финансы и статистика, 2005.
2. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности. – М.:ИНФРА-М, 2001.
3. Макарьева В.И., Андреева Л.В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности. –М.: Финансы и статистика, 2005.
4. Айрапетян Д. Д. Особенности оценки деловой активности в организациях пищевой промышленности // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ» Том 9. -№3. - 2017. - С.48
5. Егиян К.А., Погорельская Т.А. Качественные критерии оценки деловой активности предприятия // Журнал Kant. 2012. - №1(4). -С.210.
6. Тимошенко Н.В., Кирпичникова Л.П. Анализ проблем и тенденций развития розничной торговли Краснодарского края // Вестник Института дружбы народов Кавказа Теория экономики и управления народным хозяйством. 2014. -№2(30). - С.16

Жергілікті бюджеттің атқарылуының тиімділік аудитіндегі цифрландырудың рөлі

Аленова А.А.¹, Айтуган Н.М.², Курмангали А.Ж.³ Серикова М.А.⁴

¹ «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы 1 курс магистранты

² «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы 1 курс магистранты

³ «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы 1 курс магистранты

⁴ Мемлекеттік аудит кафедрасының доценті, PhD

aainur071299@mail.ru, nazym.aitugan@mail.ru, Adil.Kurmangali@gmail.com,
madina2281@mail.ru